

USLOVI ZA PREDUZETNIČKU AKTIVNOST

CONDITIONS FOR ENTREPRENEURIAL ACTIVITY

Marija Magdinčeva-Šopova, Dr. ekonomskih nauka
Fond za penzijsko i invalidsko osiguranje Republike Makedonije, Filijala
Devđelija
1480 Devđelija, 7-mi Noemvri bb, Makedonija
Telefon: +389 34 213 670
Fax: +389 34 211 929
E – mail: marija.sopova@piom.com.mk

Sažetak

Jačanje tržišnih odnosa i novi način ekonomskog razmišljanja potiču razvoj inicijativnosti i preduzetništva. Preduzetništvo i preduzetnici čine osnovu savremene tržišne privrede. Preduzetništvo, zajedno sa ljudskim resursima, kapitalom i prirodnim resursima, kao četvrti faktor proizvodnje kombinuje i organizuje ostale faktore radi ostvarivanja profita. Preduzetništvo se odlikuje kontinuiranim traganjem za mogućnostima otpočinjanja novih poslovnih poduhvata i primenom novih formi rada u tekucem poslovanju, preuzimanjem rizika i usmerenošću ka profitu kao nagradi za preuzeti rizik u poslovanju. U savremenim uslovima privređivanja nameće se imperativ potrebe postojanja adekvatnih uslova koji će poticati preduzetničku aktivnost kod ljudi ka otpočinjanju privredne aktivnosti, povećanju proizvodnje dobara i usluga i zadovoljavanju potreba. Preduzetnici stalno i trajno obavljaju preduzetničku funkciju u cilju unapređenja preduzeća i doprinosa njegovom rastu. Da bi uspešno obavljali preduzetničku funkciju preduzetnici moraju posedovati određena znanja, veštine i sposobnosti. Drugim rečima, to podrazumeva uvođenje preduzetništva u institucije, redovno održavanje seminara, obuka i stručnih predavanja za preduzetnike kao mogućnost za sticanje znanja i sposobnosti za uvećanje preduzetničkih sposobnosti i sposobnosti upravljanja malim i srednim preduzećima. Uslovi koji treba da postoje za otpočinjanje preduzetničke aktivnosti kao i faktori od kojih zavisi izbor forme otpočinjanja malog biznisa određuju osnovu za donošenje kvalitetne odluke za otpočinjanje preduzetničke delatnosti.

Ključne reči: preduzetništvo, preduzetnik, mala preduzeća, preduzetnička aktivnost, nove forme za rad

Abstarct: Strengthening of market relations and new ways of economic thinking has encouraged the development of initiative and entrepreneurship. Entrepreneurship and entrepreneurs are the basis of a modern market economy. Entrepreneurship along with human resources, capital and natural resources as a fourth factor of production combines and organizes other factors for profit. Entrepreneurship is characterized by continuous application of opportunities for starting new business ventures and applying new forms of work activities, taking the direction towards risk and profit as a reward for the underwriting operations. In modern economic conditions is necessary to the

existence of appropriate conditions to encourage entrepreneurial activity among people starting a business, increase the production of goods and services and meet demand. Entrepreneurs constantly and permanently pursue entrepreneurial function in order to promote the company and contribute to growth and development of same. In order to successfully perform the entrepreneurial function is necessary for entrepreneurs to possess certain knowledge, skills and abilities. In other words, it involves the introduction of entrepreneurship in institutions, regular seminars, training and lectures as an opportunity for entrepreneurs to acquire the knowledge and ability to increase entrepreneurial skills and management capabilities to small and medium enterprises. The conditions that must exist for starting entrepreneurial activity as important factors for choosing the form for starting a small business determine the basis for making a quality decision to start the entrepreneurial activity.

Key words: entrepreneurship, entrepreneurs, small enterprises, entrepreneurial activity, new forms to work

1. OPŠTI USLOVI ZA POČETAK PREDUZETNIČKE AKTIVNOSTE

Pojava preduzetništva i preduzetnika u poslednjih dvadeset godina je usko povezana sa izraženim ekonomsko-razvojnim dimenzijama i demokratskim društvenim procesima. Preduzetništvo i preduzetnici su osnova moderne tržišne ekonomije. Značaj preduzetničkih aktivnosti u uslovima izraženih ekonomsko-razvojnih procesa sve više raste kao rezultat povećanih potreba potrošača i potrebe njihovog zadovoljavanja. Razvijeni tržišni odnosi, izmenjeni način ekonomske misli, preuzimanje inicijative i razvoj preduzetništva doprinose promenama odnosa u nacionalnoj ekonomiji. Može se reći da preduzetništvo kao četvrti faktor proizvodnje organizuje druge faktore - rad, kapital i prirodne resurse - sa osnovnim ciljem - ostvarenje profita. Preduzetništvo karakteriše stalno traženje novih mogućnosti, preuzimanje rizika dali će se postići konkretni rezultati ili će posao propasti, i fokusiranost ka profitu kao rezultatu ili nagradi za preuzeti rizik u poslovanju i izvršene poslovne aktivnosti. Preduzetnik stalno i trajno obavlja preduzetničku aktivnost radi stvaranja određene vrednosti ili preduzeća. Drugim rečima, putem preduzetničke aktivnosti preduzetnik zapravo stvara preduzeće. Preduzetništvo je složen proces stvaranja nečeg novog ili nove vrednosti a preduzetnik je osoba koja može da kreira novu vrednost i koja troši svoju snagu, znanje, vreme, preuzima finansijski, materijalni, psihološki i socijalni rizik i zato je finansijski nagrađen a istovremeno zadovoljan uspehom i ugledom koji uživa u okruženju.

Zastupljenost preduzetništva i preduzetnika u malim preduzećima određena je prisustvom inovativnosti, sposobnošću da se preuzme rizik i punom samostalnošću u poslovnim aktivnostima. Ove karakteristike definišu suštinu preduzetništva i kroz njih se vidi razlika između preduzetničkog i nepreduzetničkog ponašanja preduzeća. Otpočinjanje preduzetničke aktivnosti uslovljeno je postojanjem određenih uslova, tipičnim za preduzetnika. Neophodni uslovi za početak preduzetničke aktivnosti su:

- postojanje preduzetničkog duha i inicijative,
- lični motivi za vlastiti biznis,
- lične karakteristike preduzetnika,
- preuzimanje rizika u početku preduzetničke aktivnosti i
- želja za nagradom za uloženi napor za preduzetničke aktivnosti.

Preduzetnički duh i preduzetništvo u osnovi su određeni ponašanjem individue. Preduzetnički opredeljena osoba mora sama nositi osećaj sigurnosti, samostalnosti i nezavisnosti u aktivnostima. Drugim rečima, to znači slobodu u odlučivanju i motiviranost za preduzimanje aktivnosti. Vršenje preduzetničke funkcije čini osnovu tržišno orijentisanog preduzeća. S druge strane, razvijena tržišna privreda jača preduzetnički duh. Mogućnosti za razvoj preduzetništva u razvijenim tržišnim privredama razlikuju se od mogućnosti koje nude tradicionalno orijentisani tržišni sistemi. Moderne tržišne privrede imaju velike mogućnosti za unapređenje i razvoj preduzetništva i preduzetničke aktivnosti. U tržišnim privredama, država preduzima mere za stvaranje, održavanje i razvoj neophodne konkurencije za pokretanje preduzetništva i preduzetničke aktivnosti, preduzima mere za zaštitu preduzeća i potrošača od neobjavljene konkurencije i mere za zaštitu strateških interesa i društvenih vrednosti.

Inicijativnost kod preduzetnika ogleda se u mogućnosti kontinuiranog uvođenja i korišćenja novih načina i oblika rada, kao što su uvođenje novih tehnologija u proizvodnji, stalna promena sirovina i zamena postojećih sa novim materijalima, otkrivanje novih načina za promociju i marketing proizvoda i usluga i pronalaženje novih tržišta za prodaju proizvoda.

Stepen inovativnosti u malim preduzećima određen je obimom novih oblika rada koje unosi preduzetnik u poslovanju.

Lični motivi za otpočinjanje sopstvenog biznisa identifikuju se kod pojedinca-budućeg preduzetnika u mogućnosti koja im se nudi u postizanju boljeg životnog standarda, statusa i reputacije u sredini i privlačnosti pokretanja sopstvenog biznisa. Uspeh malog biznisa zavisi od ličnih motiva i razmišljanja preduzetnika, njegove sposobnosti i inicijativnosti za preuzimanje aktivnosti. Mogućnost visoke zarade,

samostalnost u radu i želja za promenom postojećeg posla i radnog vremena su najčešći lični motivi da preduzetnik otpočne preduzetničku aktivnost. Dešava se često da preduzetnik odluči da krene u sopstvene poslovne aktivnosti vođen motivom i razmišljanjem da je sopstveni biznis jednostavniji i lakši posao u odnosu na posao koji bi radio kao zaposlenik drugog preduzetnika.

Možemo izdvojiti sledeće potrebne lične karakteristike koje bi trebao imati preduzetnik kod započinjanja preduzetničkih aktivnosti:

- sposobnost da preuzme inicijativu i akciju;
- sposobnost da izrazi svoje misli i stavove;
- sposobnost za viščasovni rad, odgovornost i istrajnost u radu;
- hrabrost da preuzme rizik i
- kapacitet za donošenje odluka.

Preuzimanje rizika u procesu pokretanja preduzetničke aktivnosti je velika hrabrost za budućeg preduzetnika. Preduzetnik ne može da predvidi rizik u vreme početka preduzetničkih aktivnosti. Preduzetnik može da predvidi samo faktore, razloge koji ga vode u pokretanje malog biznisa. Svaka preduzetnička aktivnost je izložena određenim rizicima. Dominantni rizici u poslovanju malih preduzeća su:

- rizik od finansijskog neuspeha poslovne aktivnosti i finansijski gubitak ako se dobro ne predvide finansijska ulaganja;
- rizik od propadanja biznisa i
- zanemarivanje porodice.

Preuzimanje rizika u poslovanju dovodi do velike neizvesnosti. Za preduzetništvo je tipična velika neizvesnost. Svaka preduzetnička aktivnost ne znači siguran finansijski uspeh. Finansijski dobitak odnosno profit nikada se ne može očekivati sa sigurnošću. Zbog toga je preduzetnička aktivnost neizvesna i rizična.

Nagrada za preuzetu poslovnu aktivnost i uložene napore u preduzetničke aktivnosti može se naći u finansijskim beneficijama, zadovoljstvu poslom, osećajem uspeha i ispunjenosti, poštovanjem i ugledom u sredini i širem okruženju.

2.PROGRAMI ZA OBUKU PREDUZETNIKE

Da bi se uspešno obavljala preduzetnička funkcija u cilju promovisanja preduzetništva i stvaranju profita, preduzetnici moraju da imaju određena znanja, veštine i sposobnosti. To nameće potrebu uvođenja preduzetništva u institucije, održavanja redovnih seminara, stručnih obuka i predavanja za preduzetnike, programa za obuku preduzetnika

kao način povećanja sposobnosti preduzetnika za upravljanje malim preduzećima.

Programi za obuku preduzetnika uvode se u cilju unapređenja poslovanja svog preduzeća (obrt kapitala, smanjenje troškova poslovanja i umanjene rizika u radu). Programi za obuku preduzetnika sadrže informativne i formativne aspekte upravljanja poslovnim procesima i detekciju onih elemenata i procesa koji imaju najveći uticaj na rad preduzetnika. Programi za obuku treba da omoguće preduzetnicima sticanje znanja za ostvarivanje obrta kapitala i finansijsko upravljanje, pripremu planova za pokretanje nove preduzetničke aktivnosti, kreiranje i primenu novih ili revitalizaciju postojećih poslovnih aktivnosti, izradu specifičnih poslovnih planova za unapređenje preduzetničke budućnost usred burnog međunarodnog okruženja, širenje preduzetničkih kompetencija, znanja i veština za poslovni menadžment, nova znanja i različite načine razmišljanja o sopstvenoj ulozi – ulozi preduzetnika i lidera, i znanja za prepoznavanje i upotrebu informacija koje omogućavaju ubrzanje procesa i donošenje odluka a istovremeno smanjuju rizik od pogrešnih poslovnih odluka.

U cilju promovisanja preduzetništva, preduzetnici treba da poseduju određene veštine i znanja i da razvijaju znanja i veštine koje poseduju. Definisanjem ciljeva, principa i nosilaca organizacione aktivnosti usmerene na razvoj preduzetništva i podsticanje razvoja određenih ličnih karakteristika, kao što su kreativnost, inicijativa, samostalnost i odgovornost, kreira se osnovni koncept podsticanja pojedinaca da pokrenu mali biznis. Sposobnost, veština i stavovi preduzetnika, pored znanja, su osnova za pokretanje i podsticanje preduzetničkih aktivnosti. Tržišne ekonomije zasnovane na znanju imaju prioritet-podsticanje ukupne konkurentnosti tržišne ekonomije i razvoj kroz razvoj preduzetničkih aktivnosti. Razmenom iskustava, programa učenja i obuke, koristeći metode sticanja i prenošenja znanja, uvođenjem nacionalnih obrazovnih politika za kompletan razvoj pojedinaca i učenje strategija preduzetništva, podstiče se razvoj preduzetničkih aktivnosti i ekonomskog razvoja.

Realizacija program za obuku preduzetnika sprovodi se kroz:

- osnivanje i razvoj institucija za podršku razvoja preduzetništva i malih preduzeća;
- podršku novih oblika poslovanja i uvođenje savremenog načina rada u malim preduzećima;
- promociju projekata za poslovnu saradnju, partnerstvo preduzeća u zemlji, regionu i zemljama Evropske unije;
- pomoć integracijama malih preduzeća na međunarodno tržište;

- osnivanje i razvoj institucija za podršku na razvoja preduzetništva i malih preduzeća;
- pomaganje integracije malih preduzeća u međunarodno tržište,
- saradnju malih preduzeća sa institucijama u državi,naročito sa finansijskim institucijama radi postizanja većeg nivoa informisanosti i obezbeđivanje potrebnih usluga preduzetnicima,
- poticanje samozapošljavanja i povećanje zaposlenosti,
- stručno osposobljavanje,prekvalifikaciju i dokvalifikaciju zaposlenih,
- uvođenje programa za finansijsku podršku preduzetničke aktivnosti,
- osnivanje informativnih insitucija za sakupljanje informacija i podataka, i distribuciju informacija prema potrebama preduzetnika,
- razvoj i formiranje ,preduzetničkih škola,odnosno uvođenje učenja o preduzetništvu kao ključnoj kompetenciji u svim oblicima i vidovima formalnog i neformalnog obrazovanja i učenja.

ZAKLJUČAK

Naspram opšteg konsenzusa o značenju preduzetništva i razvoja sektora malih preduzeća, u proteklom periodu su napravljeni nedovoljni naponi u pravcu jačanja aktivnosti relevantnih institucija za podršku privatnom sektoru i oceni njihovog uticaja na poticaj preduzetništva.

Rast i konkurentnost malih preduzeća ograničeni su nedostatkom izvora finansiranja i visokim troškovima za alimentiranje finansijskih sredstava za pokretanje preduzetničke aktivnosti.Limitirajući faktor za pokretanje preduzetničke aktivnosti sem ograničenih finansijskih sredstava je i manjak menadžerskih veština i veština za prezentovanje preduzetničke aktivnosti pred finansijskim institucijama. Poduzetništvo se potiče kroz razne programe državne institucije, poticanje poduzetništva žena, mladih ljudi ili obrazovanja poduzetnika. Danas o obrazovanju pretežno ulaže velike preduzeća koji imaju tradiciju ulaganja u obrazovanju, dok mali preduzeća i preduzetnike imaju finansijske probleme i muče s likvidnošću i ostalim problemima. Postojanje visokostručnih i profesionalnih institucija za podršku i sprovođenje programa učenja o preduzetništvu ima velik uticaj za pokretanje preduzetničke aktivnosti.

IZVORI LITERATURE

1. Burns Paul, Jim Dewhurst, (1996), *Small business and entrepreneurship*, London, Macmillan ;

2. Brunsko Zagorka, (1991), *Poduzetnik I poduzetništvo u ekonomskoj teoriji*, Zagreb, Ekonomski centar;
3. Cynthia Benzing, Hung Mang Chu and Orhan Kara, (2009), Entrepreneurs in Turkey: A Factor Analysis of Motivations, Success Factors and Problems, *Journal of Small Business Management*, Vol.47, No.1, pp.58-91;
4. Fiti Taki, (2008), *Osnovi ekonomije*, Skopje, Ekonomski fakultet
5. Marušić Sveto, (1994), *Upravljanje I razvoj ljudskih potencijala*, Zagreb, Institut Zagreb;
6. Stewart W.H., Philip L. Roth, (2007), A Meta-Analysis of Achievement Motivation Differences between Entrepreneurs and Managers”, *Journal of Small Business Management*, Vol.45, No.4, pp.401-421
7. Šuklev Bobek, (2008), *Menadgment*, Skopje, Ekonomski fakultet